
MIRKO ĐORĐEVIĆ

ZNAČAJNA KNJIGA O SREDNJEM VEKU

GUSTAVE COHEN: LA GRANDE CLARTÉ
DU MOYEN ÂGE

Knjiga Gistava Koena, koja se ponovo pojavila u poznatoj Galimarovoj kolekciji *Ideje*, privlači veliku pažnju istraživača u oblasti srednjovekovnih studija. Ispitivanje tog perioda doživljava u naše vreme, i kod nas i na strani, nov polet. Gistav Koen je poznati istraživač srednjega veka ne samo francuskog već evropskog uopšte, i nekoliko decenija prisutan je svojim knjigama u naučnoj javnosti. Dobar poznavalac ovoga razdoblja, Koen svakom knjigom iznenaduje vanrednim smislom za minuciozna uopštavanja i zapazanja od prvorazredne naučne vrednosti. To je utoliko značajnije što je ispitivanje i razmatranje medijevalnih tema na Zapadu veoma popularno u krugovima naučnika, pisaca, političara i drugih. I ovom knjigom Koen potvrđuje reputaciju vrsnog kulturologa iz perioda kada je objavio poznatu knjigu *Zapadna civilizacija srednjega veka*.

Osnovna postavka Gistava Koena, na prvi pogled, nije naročito nova: geneza modernoga načina mišljenja izvodi se iz kulturnog nasleđa minulih vekova, a srednji vek u tom pogledu ne ustupa ranijim vekovima, kako se često mislilo i pisalo. Koen više puta ističe činjenicu da naše mišljenje o mračnjaštvu ovoga veka nije ništa drugo nego mrak vlastitoga neznanja. Za poznavanje tokova i perspektiva našega veka potrebno je poznavanje i pravilno shvatanje srednjega veka, jer se u tom veku začinje onaj prelom koji će osvanuti kao evropska i svetska renesansa u svim oblastima života. To sa mnogo smisla pokazuju stranice knjige Gistava Koena; knjige pisane poletno, znalački, na temelju ogromnog materijala iz oblasti književnosti, umetnosti, arhitekture i drugih.

Nikako se ne bi smelo poverovati da je to povratak srednjem veku u smislu jednog Berdjajeva, vraćanje mističnim izvorima koji treba da objasne naše vreme, njegove perspektive i protivurečnosti. Naprotiv, svetlost srednjega veka koju nam Koenova knjiga pokazuje, čine sigurne, žive

i istorijske činjenice rekonstruisane spretnošću naučnika istraživača. U tom smislu, prvobitna namera Koenova da napiše knjigu istorije medijevalnog senzibiliteta, prerasla je u veliku sintezu pogleda i mišljenja koja objašnjava period od XI do sredine XV veka.

Mnogo je razloga koji traže da se ova knjiga nađe pored knjige holandskog historičara Huizinge *Jesen srednjega veka*. U jednom poglavlju autor iznosi niz kritičkih zapažanja i primedbi na neke koncepcije Johana Huizinge. U prvom redu Koen smatra da je odveć smelo tvrditi za period srednjega veka da je dekadencija i opadanje. Svoje teze on potkrepljuje time što ističe da je to bio vek izuma štamparije, slikanja uljem, vokalne polifonije i niza dostignuća i otkrića koja su pripremala pojavu jednoga Erazma Roterdamskog i plejade mislilaca, pesnika, graditelja i filozofa koji najavljuju veliki vek renesanse. Istina, ističe Koen, najvažniji tokovi srednjovekovne kulture i načina mišljenja nisu se održali kao živa matica kretanja u našem veku, ali su prisutni kao tokovi manje vidljivi, ali značajni do te mere da se ne smeju zanemarivati. Čak ni sam način mišljenja nije se, naročito u oblasti politike, izmenio mnogo od srednjovekovnih vremena do naših dana. Koen to pokazuje žilavošću svakog dogmatizma koji u naše vreme dobija nađe da zagospodari prostorima čovekove slobode i da ga na nov način porobi.

Koenova razmatranja vremenski se prostiru na period od XI veka pa do prvih ideja koje obeležavaju renesansna buđenja polovine XV veka. To znači da on o kontinuitetu razvoja vodi računa sledeći svoju misao da se taj vek odvaja od antike ne nekim naglim prekidom, već pre-rastanjem. Tako se rađala i renesansa. Jer, po Koenu, revolucije u kulturi i načinu mišljenja nisu silovite i nagle kao politički prevrati. Zato ove revolucije nije moguće prosto posmatrati i donositi sasvim lako sudove. U srednjem veku se rodio ne samo francuski jezik no i jezici drugih naroda i razvila se kultura na temeljima univerzalizma čija je manifestacija i izraz bio latinski jezik. Od toga perioda sve tvorevine čovekovog genija nose na sebi i pokazuju pečat velikih kultura Atine i Rima. Koen to ilustruje dokumentovanim poglavljima koja nam otkrivaju prelaz od trijumfa univerzalizma u XIII veku do snažnog buđenja neponovljivog renesansnog individualizma. Na tim relacijama on pokazuje i rađanje slobodne čovekove misli i beskrajno bogatstvo čoveka koje će zablistati u snažnim tipovima ljudi iz perioda Renesanse. Za Koena, kraće rečeno, srednji vek to su ta četiri odlučujuća veka u kojima se čovekov genije polako, ali sigurno probija napred razmičući granice svojih znanja i otkrivajući nove horizonte svojih mogućnosti.

Nabrajajući sve te činjenice, Koen u zaključku ističe da se često preterano podvlači opskurantizam srednjega veka i da se uskost pogleda isključivo vezuje za taj period, kao da je kasnije nije nikako bilo. To je, po njemu, tako gledano iz ugla posmatranja modernoga doba. Međutim, ovaj period, iako je sve bazirao na hrišćanskoj dogmi otkrovenja, bio je dovoljno širok da u svoje duhovne sfere smesti i apsorbuje čitavo kulturno nasleđe antičkoga perioda, da to isto otkrovenje i mnogo drugih dogmi pomiri sa Aristotelom, Vergilijem ili Ovidijem. Ali treba imati na umu da je do svih saznanja o antici čovek ovoga perioda dolazio posrednim putem, preko čitavog niza prevodilaca koji su sa arapskog prenosili dela antičkih mislilaca. Humanizam kasnijeg perioda, sredine XVI veka, neprestano se napajao i hranio antičkim nasledem koje nam je sačuvao srednji vek.

Raširenom i u mnogim sredinama i danas popularnom mišljenju o nespojivosti srednjega veka sa naukom, Koen suprotstavlja niz činjenica o otkrićima srednjega veka kao što su, na primer, štamparija, mlinovi i vetrenjače, busola, dogled, primena i korišćenje ogledala i niz drugih. Tako on potvrđuje svoju tezu da se moderna nauka začela u krilu srednjega veka, da se tada rodila u svom prvom obliku. Sve ove teze autor ilustruje primerima iz oblasti književnosti, graditeljstva i svih vrsta umetničkih traženja. Slikanje i građenje, komponovanje i pisanje knjiga razvijalo je snažne ideje, otkrivalo nove i inventivne tehnike, bogatilo sadržaje i negovalo formu do krajnjih mogućnosti. Moderna muzika je neodvojiva od muzike iz perioda srednjega veka. Tako se u različitim oblicima života pripremala i počinjala ostvarivati revolucija značajnija od svih, revolucija savladavanja dogmi, njihovog prevladavanja i tako su se počeli otvarati novi horizonti sa neslućenim oblicima čovekove slobode. Srednji vek ne treba samo osvetljavati našim pogledima, treba otkrivati njegovu svetlost. Koen ovom knjigom pokazuje da nema, i nije ni bilo, perioda kad je čovekov duh zamro i prigušio se do te mere da bi se čitav jedan period mogao zvati sterilnim i mračnim. Čovekovo hodanje napred je uvek okretanje svetlosti, traženje svetlosti makar ona bila srednjovekovna *lux in tenebris*.

Napisano je mnogo knjiga na raznim jezicima o srednjovekovnim tiranima, o goniteljima nauke i progresa, o spaljivanjima na lomačama, o totalitarizmu crkve i njenim imperijalnim i megalomanskim težnjama da svetom zavlada i o drugim isključivostima i nastranostima toga perioda. Sve su te knjige, dobrim delom, istinite i potrebne su čoveku našega doba. Ali, ističe Koen, pred tim činjenicama i u ime tih činjenica ne smemo zaboraviti druge, one suprotne. Iz organizacije srednjovekovnog zanatstva i trgovine

nastali su moderni oblici života, grupisanja po gradovima, iz ondašnje hijerarhije razvio se visoki smisao za organizaciju proizvodnje, osvajanja znanja i učenje novome. Treba li zaboraviti da je engleska Magna Charta iz godine 1215. osnova svih kasnijih velikih političkih progresivnih stremljenja, pita se Gistav Koen, navodeći u zaključku niz činjenica koje se tako lako smeću s uma današnjeg čoveka ponosnog na radikalizam svog modernog doba. O tome treba napisati knjige. Gistav Koen je, u to nema sumnje, napisao o tome knjigu sugestivnu, dokumentovanu i korisnu.

U jednom modernom svetu kao što je naš, primećuje duhovito na samom kraju pisac, nastavlja se borba za čovekovo oslobođenje, između ostalog, barutom i štampanom reči. Ne smemo da zaboravimo da su i sloboda u modernom političkom smislu i barut izumi srednjega veka, poruka je ove Koenove knjige.

Razume se, Koenova knjiga nije nikakva apologija srednjega veka, bar u onom smislu kako se često asocira pri pomenu ovoga perioda. Sve ekstaze zanosa i glorifikacije njemu su strane, sem jedne: glorifikacije čovekovog stalnog hodanja napred ka novim horizontima slobode. To se primećuje, pored ostalog, iz mnogih i čestih osvrta na varvarstvo fašizma koji je bio pregazio njegovu zemlju. Ta nota francuske gorčine i ponosa prisutna je i u ovom duhovitom razmatranju tematike srednjega veka.

